

Микола Безотосний

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ – ОСНОВА КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Серед найзначніших проблем загальноцивілізаційного розвитку на межі ХХ–ХХІ століть є національна ідея та нація. Українці, об'єднанні національною ідеєю, здобули незалежність своєї держави. Сьогодні потрібно не розділяти народ на західних і східних, а на основі національної ідеї досягти консолідації українського суспільства, адже без консолідації народу неможливо досягти економічного зростання держави. Одним із першочергових завдань влади мусить бути консолідація українського суспільства на основі національної ідеї.

Сьогодні держави завойовують не танками, а нищать культурно; територію не здобувають військові, – її продають національні зрадники. І ці вияви повсюдно в нас, коли здають українську мову – мов тисячі кілометрів української землі, коли здають освіту, продаючи майбутнє українських поколінь. Іде військо «своїх» розкольників, провокаторів, відвертих українофобів. Деукраїнізації нашої держави прагне і керівництво Росії, його план – знищення України, побудова «руського міра», повернення українців до московської церкви...

Жодна держава не може жити без вищих духовних ідеалів. Ідеали можуть тримати маси за умови, що вони прості, але водночас і високі, спроможні оволодівати душами людей. У національній державі найбільш оптимальними засобами гармонізації інтересів різних прошарків населення, без сумніву, є демократія. Проте демократія не може абсолютизуватися чи протиставитися національним інтересам. Українська національна ідея повинна допомогти демократії, співпрацюючи з нею, спільно реалізуючи національні інтереси. Потрібно завжди пам'ятати, що українська нація повинна бути чутлива до принципів демократії, свобод. Великий французький філософ Вольтер наголошував, що «Україна завжди була націлена на свободу, натхненна свободою». Ми – індоєвропейці-слов'яни, українці – варті найвищої оцінки з-поміж народів Землі, тому що з наших земель пішла загальнолюдська цивілізація, ми її корінь і спадкоємці.

Проблема впливу національної ідеї на консолідацію українського суспільства висвітлюється в працях С. Вовканича [2], О. Забужко [4], Н. Качури [6], П. Матвієнко [7], М. Ми-

хальченко [8], М. Поповича [13] та ін. Певний внесок у розробку її зробив і автор цієї публікації [1]. Але, незважаючи на велику кількість статей, присвячених висвітленню ролі національної ідеї в суспільстві, залишається ще багато невирішених проблем, пов'язаних із процесом консолідації українського суспільства і роллю в цьому національної ідеї. Метою цього допису є намір прослідити тенденції впливу української національної ідеї на консолідацію нашого суспільства, виявити шляхи подолання проблем роз'єднаності та їх ліквідації.

Витоки української національної ідеї потрібно бачити в історії формування етносу, народності, історії нашої держави та культури. Національна мрія і національний інтерес є підґрунтям національної ідеї. Отже, українська національна ідея є соціально-політичним, морально-етичним та психологічним феноменом народного буття, менталітетом народу, що згуртовує його в єдине ціле. Ми говоримо про національну ідею, коли певний народ відчуває свою єдність, свій внутрішній зв'язок, помічає своє становлення та розвиток, усвідомлює свою долю і призначення.

Носієм української національної ідеї є український народ. Головна мета формування української національної ідеї – постійне зростання добробуту нації, забезпечення і збереження умов для розвитку майбутніх поколінь на основі своєї державності, економічної самостійності, культури, духовності. Ідея єдності української нації сьогодні стала пріоритетною в програмних засадах різних політичних сил. Усі зрозуміли, що без єдності ми можемо втратити свою ідентичність як українська нація. Ми повинні усвідомлювати, що українська національна ідея – це безмежна любов до рідного краю, мови народу, історії України, її повага, і разом із тим – входження у європейські структури. Україна повинна враховувати історичні цінності Заходу та розвивати їх у своїй державі через українську національну ідею, формувати в громадян почуття єдності і соборності утримання в усьому світі. Особливості величній, неповторній у світі України проявляються в її мові, культурі, історії, традиціях, звичаях, історичній пам'яті.

У плані формування національної ідеї можна виділити такі можливі напрямки:

- національну ідею варто формувати в історично-культурному, мовному, міфологічному шарах життя;

- національну ідею можна виявити в сьогоденні шляхом спеціальних досліджень, у тому числі соціологічних;

- національну ідею потрібно сформувати, виходячи з пріоритетів державного будівництва, а потім послідовно «впроваджувати» в громадську свідомість.

Основними пріоритетами української національної ідеї є: любов до рідної землі, до людей, які живуть на цій землі, любов до рідної культури, популяризація українства.

На суспільному рівні необхідна наявність спільних цінностей, що є передумовою об'єднання індивідів у спільноту. Потрібен синтез цінностей у єдину систему для створення ідеалів. Передумовою зародження консолідаційної ідеї є усвідомлена єдність, яка дозволяє індивідам ототожнювати себе з нацією. Якщо спільні цінності, ідеали та усвідомлена єдність є передумовою об'єднання нації, то засобом її консолідації є політичний ресурс. Під політичним ресурсом у контексті статті слід розуміти сукупність засобів формування й управління суспільством. До процесу формування національної ідеї потрібна усвідомлена єдність суспільства, його переконання, цінності, ідеали, мотиви та прагнення. Від реалізації цієї мети та її національної стратегії залежатиме сила впливу національної ідеї.

На вершині піраміди знаходиться мета – провідна основа національної ідеї, яка відповідає на запитання «чого ми прагнемо?». Мета національної ідеї має низку особливостей: на відміну від програмної цілі, вона не повинна містити чітких числових рамок, інакше її виконання в назначені терміни загрожує суспільним розчаруванням, невдоволенням владою і, відповідно, кризою в державі.

Україна після проголошення своєї незалежності прагне до інтеграції в середовище європейської еліти. Але, спостерігаючи за нашою внутрішньою та зовнішньою політикою (а саме за методами її проведення), європейські країни тримаються осторонь, бо не бачать в Україні перспективи повноцінного розвитку ні економіки, ні демократії (бо той лад, який існує у нас протягом періоду незалежності, поки що не має назви, адже демократією його аж ніяк назвати не можна). Але якщо ми зможемо подолати наші економічні, політичні, культурні кризи і Європа побачить, що наша зовнішня політика побудована на демократизмі, позбавлена ідеологічних штампів, що ми втілюємо національні інтереси, зросте міжнародний авторитет України. Звичайно, не можна впадати в іншу крайність – як протривагу організувати який-небудь

блок із диктаторським режимом. Треба мати свою точку зору, напрямок розвитку та не забувати, що кожна ідея для успішного здійснення повинна мати від самого початку налаштування на успіх, і добре, якщо він буде максимальним. На наш погляд, тільки з об'єднаною національною ідеєю можна консолідувати наше суспільство і йти в європейський простір.

Видатний російський мислитель М. Бердяєв писав: «Сталінізм, тобто комунізм періоду будівництва, перероджується непомітно в своєрідний російський фашизм. Йому притаманні всі особливості фашизму: тоталітарна держава, державний капіталізм, націоналізм, вождизм і, як базис, – мілітаризована молодь». Але в СРСР почалося придушення національних культур і мов, репресії за національною ознакою, депортації цілих народів – кримських татар, чеченців, інгушів, карачаївців, балкарців, калмиків, турків-месхетинців, інших. Цим російський фашизм наблизився до нацизму. Можна не розрізняти нацизм і фашизм, надавати останньому терміну широкий сенс, це не страшно. Але неприпустимо, коли провокатори прирівнюють націоналізм до фашизму чи нацизму. Таку тожність вигадали ті самі московські ідеологи, що створюють «руський мір», щоб очорнити націоналістів, які борються за збереження своїх націй. В Україні цю нісенітницю поширює їхня агентура, комуністи та «регіонали».

Усі тоталітарні режими приречені на загибель. Але починають вони з підсилення вертикалі, з єдиної «правильної» партії, ігнорування опозиції. Наступним кроком може бути масова «чистка» від незгідних, на яких навісять ярлик «фашисти» [5].

Президент України і Прем'єр-міністр, перебуваючи на найвищих посадах влади, зобов'язані знати і поважати історію України та її народу, українську мову, культуру, вшановувати пам'ять загиблих національних героїв та віддавати належну шану живим, поважати гідність українського народу. На жаль, у нас провладною партією останнім часом тиражуються такі поняття, як «фашисти», «антифашисти», а це роз'єднує, насторожує українське суспільство.

У новому парламенті кількість етнічних українців помітно зменшилася [9]. Ліквідувавши графу «національність» у паспорті, тепер не вписують і національність у свідоцтво про народження. За такого безнаціонального ведення державної документації наші діти, онуки, наступні покоління ніколи не доведуть, якого вони роду-племени, чиї вони нащадки... З юридичної точки зору, українська нація й українці за національністю... не існують. А якщо немає нації, то немає й національної ідеї, національних інтересів, національної програми, національної культури, національної історії та національних

духовних цінностей українців... На часі стоїть питання про створення всеукраїнського комітету із захисту та спасіння етнічних українців, які нині складають 80% населення України! Позбавлення українців права мати свою національність є грубим порушенням принципу верховенства права. Це в подальшому може призвести до розколу суспільства.

У значній частині українців нині спотворена національна свідомість, знижена здатність інтелігенції виконувати роль флагмана нації. Це сталося в результаті денационалізації та розбавленості чужорідними елементами. На жаль, це реалії життя. На думку прийшли вірші В. Баранова:

*Я запитую в себе, питаю у вас у людей,
Я питаю в книжок, роззираюсь
на кожній сторінці, –
Де той рік, де той місяць,
той проклятий тиждень і день,
Коли ми перестали гордитись,
що ми – українці!*

Ми повинні також пам'ятати заклик Т. Шевченка до національної самоповаги, до єдності в його творі «Розрита могила».

В Україні відсутня національна політична еліта, і правлять країною колишні номенклатурні чиновники, червоні директори, комсомольські функціонери, співробітники КДБ... Вони у своїй тактичній діяльності скористалися всім радянським досвідом для досягнення стратегічної мети необмеженої влади. Разом із тим із-за відсутності справжньої національної еліти процес завершення формування і впровадження в життя української національної ідеї йде надзвичайно повільно, і це утримує нашу державу в перехідному стані.

Аналізуючи наведені факти, можна визначити ряд причин, що вплинули на згасання української національної ідеї в державі:

1. Низька якість українського політичного ресурсу.
2. Ціннісна дезорганізація українського народу.
3. Відсутність усвідомлення єдності та національної мети.

Таким чином, в умовах, що склалися, національною метою має стати утвердження української національної держави шляхом консолідації, відродження та шляхом усебічного гармонійного розвитку української нації.

На сучасному етапі активними борцями за консолідацію українського суспільства і завершення формування української національної ідеї є відомі вчені та громадські діячі – Іван Дзюба, Ігор Юхновський, Євген Сверстюк, Мирослав Попович, Любомир Гузар та ін. 1 грудня

2011 року вони створили ініціативну групу для вироблення стратегічних завдань консолідації суспільства і руху України до європейського простору. Ці відомі, авторитетні постаті започаткували нову філософію соборної України, гідної Людини і Нації. Вони започаткували програму, де обґрунтували конвенцію буття чи небуття корінного народу як державної нації. Основним питанням хартії є проблема узаконення, обґрунтування та, головне, усвідомлення свободи. Ініціативна група визначила 10 напрямів, за якими слід працювати кожному українцеві, щоб стати вільним: бути вільною людиною, бути українцем, бути активним громадянином, любити мислити, бути господарем, бути лідером, бути відкритим суспільством, бути успішною державою та бути учасником демократичної спільноти. Свобода і демократія – ключ до утвердження національної ідеї і консолідації українського суспільства.

«Шістдесятники» є важливою консолідаційною силою в українському суспільстві в питанні розбудови незалежної України та її руху в європейський простір. Цей рух сьогодні спрямований на пробудження національної свідомості, на відновлення множини соціально-психологічних якостей суспільства: природної самоповаги, пошани до загальнолюдських цінностей, неприйняття несправедливості, поваги до етичних норм, до права й законності. У їхньому середовищі панували й нині панують висока культурна та моральна атмосфера, чутливість до нових ідей.

Важливо наголосити й той момент, що на останніх виборах до Верховної Ради вперше в новітній історії України українці делегували туди десятки націоналістів, і це є початком українізації всієї системи влади. В українській політичній дійсності, зазначав 1946 року Степан Бандера в статті «До проблем політичної консолідації», не може бути забагато сил, забагато виконаної праці. Є місце і праця для всіх сил, різні завдання в різних напрямках, отож усі чинники напевно зможуть внести свої цінності. Треба тільки одного, – щоб усі дбали насамперед про добро України, про українські справи. Написане прямо стосується й до сьогодні.

На початку 2013 року виповнилося 115 років із дня народження борця за волю України, воїна і письменника, автора знаменного «Холодного Яру» Юрія Горліса-Горського. На його малій батьківщині, в селі Демидівка Решетилівського району Полтавської області, молоді патріоти щорічно вшановують пам'ять про цю людину, а 2013 рік взагалі проголосили на Полтавщині роком Юрія Горліса-Горського, започаткувавши таким чином масштабну просвітницько-пропагандистську акцію «Герої Полтавщини» [11]. 20–21 квітня в холоднорів-

ських селах – Медведівці, Івлівцях, Мельниках та на хуторі Буда, що на Черкащині, також відбулося вшанування борців за волю України. Звідусюди до Чигиринського району з'їхалися українці, яких кличе Холодний Яр вклонитися героїзму уродженців цих країв – гетьманові Богдану Хмельницькому, керівнику гайдамацького повстання 1768 року Максимові Залізнику та отаманові полку гайдамаків Холодного Яру 1920-х років Василю Чучупаці [12]. Такі акції виховують молодь у душі патріотизму та пошанування національних героїв.

22 травня 2013 року актори Івано-Франківського музично-драматичного театру імені Івана Франка на сцені Донецького національного музично-драматичного театру поставили виставу «Надія» за твором української письменниці Марії Матіос. Це вистава-молитва за українську націю, за мільйони невинно уб'єних українців, які через ті чи ті причини опинилися по різні боки ідеологічних барикад. Івано-Франківські актори виставою «зшивали» Схід і Захід України. Люди у Львові, Донецьку та Херсоні тощо чекають від еліти присутньої розмови про їхні проблеми, й інтелігенція має передусім можливість консолідувати українське суспільство і стверджувати національну ідею.

Люди мають гордитися тією державою, яку творять власними зусиллями. То наше призначення – змінювати її, покращувати. Адже тривалий час нація та держава існували без світоглядних орієнтирів і стратегічних пріоритетів розвитку, що не давало можливості розробити чітку концепцію реформування системи державного управління та підвищення його ефективності. Національна ідея – це головний чинник державотворення, духовного та морального відродження України, компас, який визначає траєкторію розвитку держави, виходячи з реалій сучасного життя. Тому нагальним питанням є не трансформація в економіці, культурі, а прискорена модернізація з чітко визначеними змінами в конституційному рішенні з конкретними цілями та етапами в економіці, правоохоронній системі, культурі, науці, освіті.

Отже, акцентуємо, що українська національна ідея, національне самопізнання та самоусвідомлення наразі не стали нашою життєвою необхідністю, потрібною основою громадської позиції. Подолання цих проблем – шлях до

консолідації українського суспільства. За роки незалежності ми не зуміли сформувати масштабності та глибини національного мислення і світогляду різних верств українського суспільства, що й зумовило нашу роз'єднаність, відсутність цілеспрямованого руху вперед. Тільки з подоланням зневіри і байдужості, з розвитком високої національної самосвідомості, з утвердженням у суспільстві почуття особистої та національної гідності людини народ України зможе подолати труднощі й посісти те місце в міжнародній спільноті, на яке він заслуговує.

Призначення України й українців – берігти життя, утверджувати Істину, творити Добро, примножувати Красу. Місія України – бути джерелом духовності людства. У цьому її велич, її національна ідея.

Література

1. Безотосний М. Т. Українська державність, національна ідея та культура. Бібліографічний покажчик наукових і публіцистичних праць / М. Т. Безотосний. – Полтава: ПДАА. – С. 8–26.
2. Вовканич С. Антихартія / С. Вовканич // Україна молода. – 2013. – 11 квітня.
3. Гражда С. Червоно-чорний в законі / С. Гражда // Україна молода. – 2013. – 29 січня.
4. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст / Оксана Забужко. – 2-ге вид. – К.: Факт, 2009. – 156 с.
5. Дем'янчук І. Снігова атака і сучасні заяви... / І. Дем'янчук // Україна молода. – 2013. – 11 квітня.
6. Кочура Н. Національна ідея – духовний розвиток українського суспільства в умовах глобалізації / Н. Кочура // Українознавство. – 2009. – № 4. – С. 248–252.
7. Матвієнко П. В. Національна ідея як чинник державотворення та консолідації суспільства / П. О. Матвієнко // Економіка та держава. – 2008. – № 1. – С. 47–51.
8. Михальченко М. Українська мрія та національна ідея: генеза, взаємодія / М. Михальченко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 6. – С. 3–13.
9. Михник М. План Путіна – під нашим куполом / М. Михник // Україна молода. – 2013. – 10 січня.
10. Музиченко Я. Хранитель духу свободи / Я. Музиченко // Україна молода. – 2013. – 8 лютого.
11. Неїжмак В. Не «чужий» герой / В. Неїжмак // Україна молода. – 2013. – 17 січня.
12. Стригун А. Холодний Яр кличе / А. Стригун // Україна молода. – 2013. – 20 квітня.
13. Попович М. Українська національна ідея // Вісник Національної академії наук України. – 2005. – № 8. – С. 14–20.
14. Українська хартія вільної людини // День. – 2012. – 11 грудня.

